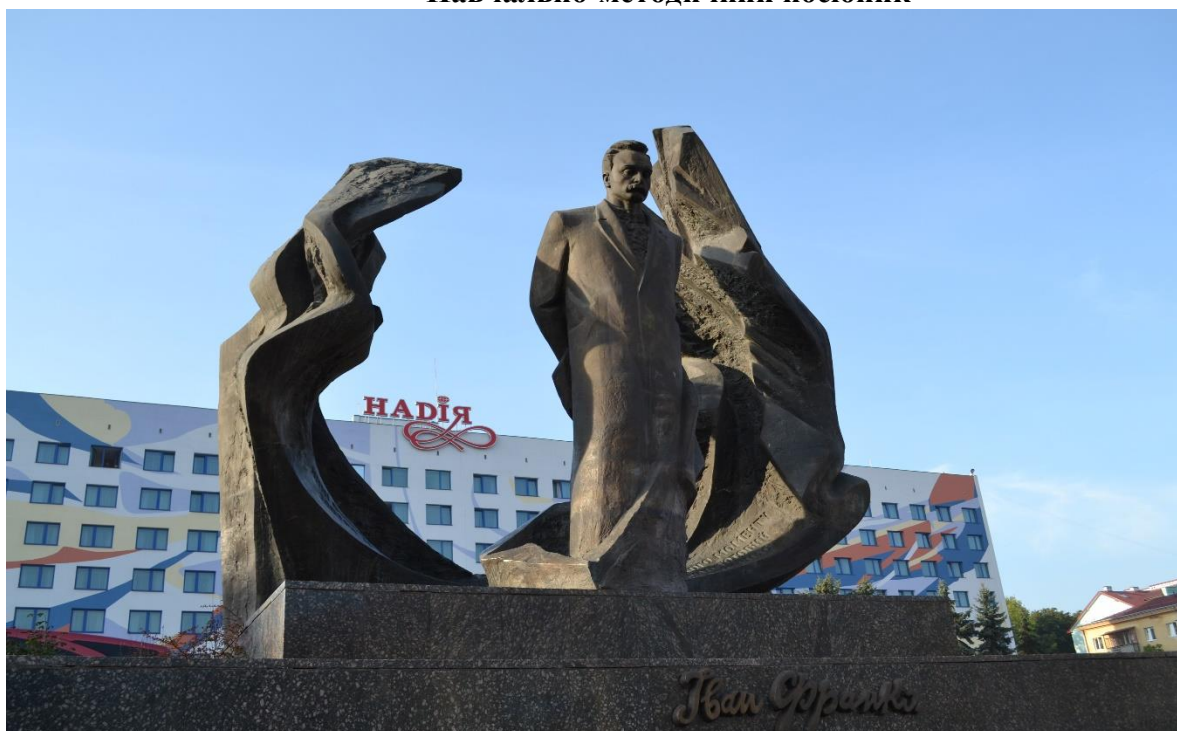

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
Навчально-науковий Інститут мистецтв**

**МАЛАНЮК Т.З.
ШИКЕРИНЕЦЬ В.В.
КАЧМАР О.В
ДУТЧАК О.І.
ФЕДОРАК В.В.
БАЗІНЯК І.І.**

**МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ
Навчально-методичний посібник**

**Івано-Франківськ
2025**

УДК 75.052/0.53:725.94:730(477)(075.8)
М 18

Рекомендовано до друку кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту навчально-наукового Інституту мистецтв Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Протокол № 1 від 26 серпня 2025 р.

Рецензенти:

Новосолов О.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Гуменюк Г.М., кандидат історичних наук, доцент кафедри туризмознавства і краєзнавства Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Маланюк Т.З., Шикеринець В.В., Качмар О.В., Дутчак О.І., Федорак В.В., Базиняк І.І.
Монументальне мистецтво України: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025. 46 с.

У навчально-методичному посібнику викладено лекційний матеріал, тестові й індивідуальні завдання, питання для самостійної підготовки студентів, список рекомендованої літератури з дисципліни Монументальне мистецтво України. Згідно з навчальними програмами, лекційний матеріал послідовно розкриває об'єкт-предметну сутність навчальної дисципліни, дає уяву про матеріальну і нематеріальну спадщину України.

Для студентів вищих навчальних закладів, які готуються працювати менеджерами креативних індустрій, викладачів вузів, а також фахівців, що займаються музейною справою, дослідженням та охороною пам'яток в Україні.

© Маланюк Т.З., 2025
Шикеринець В.В., 2025
Качмар О.В., 2025
Дутчак О.І., 2025
Федорак В.В., 2025
© Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ.....	14
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	16
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	18
ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ СТУДЕНТІВ.....	19
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	20
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	21
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	37
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ.....	39

ПЕРЕДМОВА

Монументальне мистецтво України становить вагомую частину національної культурної спадщини та є важливим джерелом для вивчення історії, соціальних процесів і художніх традицій. Воно відображає ключові етапи розвитку суспільства, репрезентує світоглядні орієнтири різних епох і водночас виконує функцію збереження колективної пам'яті.

У сучасних умовах актуалізується необхідність системного підходу до дослідження та збереження монументальних пам'яток, оскільки вони не лише є матеріальними свідченнями історичних подій, а й впливають на формування ідентичності українського народу. Усвідомлення цього значення визначає місце монументального мистецтва в освітньому процесі, особливо у підготовці фахівців соціокультурної сфери.

Навчально–методичний посібник «Монументальне мистецтво України» структуровано відповідно до потреб навчальної дисципліни. До його складу входять теоретичні матеріали, блоки для проведення практичних занять, завдання для самостійної роботи, тести для перевірки знань, а також список рекомендованої літератури.

Використання посібника сприятиме поглибленому засвоєнню навчального матеріалу, формуванню професійних компетентностей, розвитку аналітичних умінь і дослідницьких навичок студентів. Крім того, запропоновані матеріали забезпечують можливість інтеграції теоретичних знань із практичним досвідом, що є необхідним для підготовки кваліфікованих фахівців у сфері менеджменту креативних індустрій.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ

Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський)</u>
Освітня програма	<u>«Менеджмент соціокультурних проєктів та креативних індустрій»</u>
Спеціальність	<u>D3 «Менеджмент»</u>
Галузь знань	<u>D «Бізнес, адміністрування та право»</u>

Затверджено на засіданні кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту
Протокол № 1 від «26» серпня 2025 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Монументальне мистецтво України
Викладач (-і)	Маланюк Т.З, к.п.н., доцент.
Контактний телефон викладача	0975952780
Е-mail викладача	taras.malaniuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	згідно розкладу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Курс «Монументальне мистецтво України» спрямований на удосконалення здатності вирішувати складні задачі у галузі монументального мистецтва, розуміти його сучасні прояви у змістових лініях, збагачує художньо-творчий потенціал, уяву, образне мислення, розуміння краси і естетики навколишнього світу через призму його монументального вираження, що передбачає поглиблення знань у цій сфері, удосконалення набутих професійних вмій і навичок.</p>	
3. Мета і завдання навчальної дисципліни	
<p>Метою вивчення навчальної дисципліни «Монументальне мистецтво України» є формування у студентів професійних компетентностей, спрямованих на вивчення історичного досвіду українського монументального мистецтва, що охоплює більше двох тисячоліть, усвідомлення закономірностей і особливостей його розвитку та вміння аналізувати еволюцію на прикладі видатних історичних і сучасних взірців, що є надзвичайно актуальним в умовах нинішніх глобалізаційних процесів у світі.</p> <p>Основними завданнями навчальної дисципліни «Монументальне мистецтво України» є :</p> <ul style="list-style-type: none"> - поглиблення і систематизація знань з обраного фаху; - створення відчуття професійної приналежності до обраного фаху на рівні критичного аналізу досягнень українського монументального мистецтва в контексті розвитку світової художньої культури; - забезпечення необхідної теоретичної підготовки студентів до професійної діяльності; - можливість застосовувати знання у практичних ситуаціях предметної галузі та сфері професійної діяльності; - здатність генерувати нові ідеї (креативність). 	
4. Програмні компетентності та результати навчання	

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в сфері менеджменту соціокультурної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 5. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК 2. Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани.

СК 3. Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту.

СК 7. Здатність розробляти проекти, управляти ними, виявляти ініціативу та підприємливість.

СК 8. Здатність використовувати психологічні технології роботи з персоналом. Додатково для освітньо-професійної програми.

СК 9. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію.

СК 10. Здатність до управління організацією та її розвитком.

Програмні результати навчання:

ПРН 7. Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах.

ПРН 6. Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність.

ПРН 11. Забезпечувати особистий професійний розвиток та планування власного часу. Додатково для освітньо-професійної програми.

ПРН 13. Вміти планувати і здійснювати інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення організації (підрозділу).

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
Самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
1	Менеджмент	1	нормативний

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	практичні заняття	сам. роб.
Тема 1. Основні поняття та категорії монументального мистецтва.	2	2	5
Тема 2. Витоки й етапи становлення монументального мистецтва в Україні.	2	2	7
Тема 3. Архітектурні ансамблі монументального характеру.	2	4	12
Тема 4. Монументальний живопис: особливості та приклади.	2	2	12
Тема 5. Монументальне малярство як художній напрям.	2	4	12
Тема 6. Скульптура у монументальному мистецтві.	2	4	12
ЗАГ.:	12	36	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання курсу	<p>Форми контролю знань студентів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поточний; • підсумковий семестровий (залік). <p>Оцінювання здійснюється за національною та ECTS шкалою на основі 100-бальної системи.</p> <p>(п. 8.3. Види контролю «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (Наказ ректора № 417 від 03.07.2023 р.).</p> <p>100-бальна шкала переводиться у відповідну національну шкалу («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалу європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС – А, В, С, D, E, FX, F).</p> <p>Загальні 100 балів включають:</p> <p>Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки студентів із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях. Оцінки у національній шкалі («відмінно» – 5, «добре» – 4, «задовільно» – 3, «незадовільно» – 2), отримані студентами, виставляються у журналах обліку відвідування та успішності академічної групи (питома вага оцінки – 50%).</p> <p>Контроль самостійної роботи дозволяє оцінити рівень сформованості відповідних компетентностей. Виконується на платформі D-Learn за тематикою курсу (оцінюється від 0 до 10 балів) та у формі есе (письмова робота в електронному вигляді) – (оцінюється від 0 до 5 балів). Загальна питома вага оцінки за контроль самостійної роботи – 15 %.</p>
-----------------------------------	--

	<p>Семестрова контрольна робота – дозволяє оцінити рівень сформованості відповідних компетентностей. Виконується на платформі D-Learn за тематикою курсу. Питома вага оцінки – 15%.</p> <p>Тестовий контроль проводиться двічі за семестр. Кожен з яких оцінюється у 10 балів. Загальна максимальна кількість балів, відповідно, 20.</p> <p>Підсумковий семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти за семестр, що здійснюється в університеті. Підсумковий семестровий контроль – сума балів поточного контролю, семестрової контрольної роботи та контролю самостійної роботи. Підсумковий семестровий контроль виносяться на останню академічну годину (практичне заняття) опанування курсу.</p>
Вимоги до письмової роботи	Письмова робота включає певні теми завдань за тематикою курсу.
Практичні заняття	Оцінюється у п'ятибальній шкалі Поточні оцінки, які отримуються під час практичних занять, сумуються й множаться на коефіцієнт.
Умови допуску до підсумкового контролю	Отримання інтегральних результатів до останнього заняття – 25 балів. Студентам, які мають пропуски, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість відповідно до графіку ліквідації академзаборгованості за встановленими правилами.

7. Політика навчальної дисципліни	
Письмові роботи	Робота виконана на певну тему обсягом не більше 4 сторінок
Академічна доброчесність	<p>Атмосферу довіри, взаєморозуміння, взаємоповаги потрібно будувати щоденно. Політика ректорату спрямована на академічну доброчесність, прозорість та законність діяльності. Задля цього розроблено та впроваджено «Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», «Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», «Кодекс честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» і опубліковано їх на сайті. В університеті академічна доброчесність передбачається за замовчуванням. Це означає, що всі здані роботи є результатом вашої розумової праці та творчості. Якщо ви подали роботу когось іншого, повністю або частково, без належного цитування, завдання буде оцінене в 0 балів (без права перездачі)</p>
Відвідування занять	<p>Усі студенти, незалежно від форми навчання, зобов'язані відвідувати аудиторні заняття і проходити всі форми поточного та підсумкового контролю.</p> <p>Відпрацювання пропущених занять відбувається у перший день за графіком консультацій викладача з навчальної дисципліни, за винятком поважної причини у студента (документальне підтвердження) згідно «Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (п.4)».</p>
Неформальна освіта	<p>Зараховуються як підсумковий контроль, результати онлайн курсів на платформах Coursera, Prometheus, які відповідають програмі навчальної дисципліни.</p> <p>Рекомендовані:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+AI101+2021_T2 2. Культура та політика: багатозначність (взаємо)зв'язків https://prometheus.org.ua/prometheus-free/culture-politics/ 3. Спадщина для соціальної згуртованості під час війни: кейси українських культурних дієвців https://www.prostir.ua/?news=onlajn-kurs-vid-prometheus-spadschyna-dlya-sotsialnoji-zhurtovanosti-pid-chas-vijny-kejsy-ukrajinskyh-kulturnyh-dijevtsiv 4. Безпека в інтернеті під час війни: практичний курс https://prometheus.org.ua/course/course-v1:MINZMIN+ISWT101+2023_T2 5. Сучасне керівництво проектами – мистецтво порушення правил https://prometheus.org.ua/prometheus-free/sovremenne-kerivnitstvo-proektamy-porushennya-pravyl/ 6. Критичне мислення для освітян https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T3

8. Рекомендована література

Основна:

1. Український мистецтвознавчий дискурс: колективна монографія /за заг. ред. д. і. н. В. В. Карпова; НАКККІМ. Рига: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2020. 370 с.
2. Бондаренко, Л. М. Монументальне мистецтво в Україні ХХІ століття: проблеми, тенденції, перспективи розвитку. Київ: НАОМА, 2019. 248 с.
3. Левчук, М. В. Монументальне мистецтво України у контексті європейських традицій. Харків: Фоліо, 2023. 208 с.
4. Петрова, О. Ю. Мистецтво і простір: монументальне, публічне, сакральне. Київ: Факт, 2021. 272 с.
5. Кузьменко, Н. С. Пам'ятники і політика пам'яті: монументальне мистецтво в Україні після 2014 року. Київ: Дух і Літера, 2022. 220 с.
6. Сидоренко, В. Д. Пам'ять і сучасність у монументальному живописі України. Київ: Родовід, 2022. 216 с.
7. Яковець, І. Г. Реставрація та збереження монументальних творів в Україні. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 180 с.
8. Гаврилук, В. П. Українська монументальна скульптура доби Незалежності. Львів: Світ, 2020. 204 с.
9. *Актуальні проблеми монументального мистецтва: матеріали наук.-практ. конференції* (Київ, 2021 р.) / ред. кол. Л. М. Бондаренко, В. Д. Сидоренко. Київ: НАОМА, 2021. 192 с.
10. Гнатюк, П. В. Сучасна українська мозаїка: традиції та новаторство. Одеса: Астропринт, 2019. 148 с.
11. Федорук, О. К. Монументальне мистецтво в архітектурному середовищі міста. Львів: Український інститут мистецтв, 2020. 196 с.
12. *Пам'ятники свободи: нові підходи у монументальному мистецтві* / зб. наук. ст. Київ: Родовід, 2020. 210 с.
13. *Монументальне мистецтво і нові матеріали: міждисциплінарний підхід* / зб. статей. Львів: Український інститут мистецтв, 2024. 174 с.
14. *Українське монументальне мистецтво: проблеми, традиції, новаторство: матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, 2024 р.) / ред. Л. Бондаренко. Київ: НАОМА, 2024. 208 с.
15. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. В.В. Товбич. Київ., КНУБА, 2020. Вип. 56. 396 с.
16. Культурні та мистецькі студії ХХІ століття: науково-практичне партнерство : матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. (Київ, 09 листопада 2023 р.). Київ : НАКККіМ, 2023. 275 с.
17. Моздир М. І. Українська народна дерев'яна скульптура. Київ : Наукова думка, 1980. 190 с.
18. Моздир М. І. Українська народна меморіальна скульптура. Київ : Наукова думка, 1996. 130 с.
19. Gurzhii, I., & Korshunov, D. (2022). Сучасна монументальна керамічна скульптура в рекреаційному середовищі. *Естетика і етика педагогічної дії*, (26), 130–136. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2022.26.273162>

Основні нормативно-правові документи:

1. Положення про запобігання академічному плагіату в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. URL: <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату>
2. Закон України №2778–VI «Про культуру» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2778vi-12448>

Додаткова:

1. *Сучасне монументальне мистецтво в Україні: матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, 20-21 травня 2020 р.) / ред. кол. Л. М. Бондаренко, В. Д. Сидоренко. Київ: НАОМА, 2020. 188 с.
2. *Монументальне мистецтво України: збірник наукових праць НАОМА*. Вип. 3. Київ: НАОМА, 2020. 156 с.
3. *Монументальне мистецтво і національна ідентичність: тези доповідей студентської конф.* Київ: НАОМА, 2022. 96 с.
4. Криволап, А. М. Колір і форма у сучасному монументальному мистецтві. Київ: Артбук, 2020. 120 с.
5. Каталог виставки Мозаїки України: ХХ – початок ХХІ століття / упоряд. Л. Бондаренко. Київ: Музей сучасного мистецтва України, 2019. 98 с.
6. Українське монументальне мистецтво 1991–2021 рр.: альбом-каталог / авт.-упоряд. В. Сидоренко. Київ: Артбук, 2021. 160 с.
7. Романенко, Г. П. Пам'ятники нової України: від радянського спадку до постмайданного простору. Київ: Дух і Літера, 2021. 288 с.
8. Колесник, Т. М. Монументальний живопис як засіб формування публічного простору. Полтава: Полтавський літопис, 2022. 172 с.
9. Монументальне мистецтво шістдесятників: зб. тез доповідей всеукраїнської наук.-практ. конф. присв. 100-річчю від дня народження І.-В. Задорожного, Київ, 21 грудня 2021 р. Київ, 2021. 54 с.
10. Монументальна скульптура. URL : <https://esu.com.ua/article-69469>
11. Куліш О. А. Монументальне мистецтво : навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 72 с.

Інформаційні ресурси:

1. Наукова електронна бібліотека. (Книги, підручники, дисертації, автореферати.) / Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal>
2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського / Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
3. Наукова бібліотека Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Режим доступу: URL <http://lib.pnu.edu.ua/>

Маланюк Т.З, к.п.н., доцент, доцент кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу бізнесу та івентменеджменту

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ

Лекції займають важливе місце у вивченні дисципліни «Монументальне мистецтво України» студентами ОП «Менеджмент соціокультурних проєктів та креативних індустрій». Вони є основою та інструментом, які допомагають студентам ефективно орієнтуватися у навчальному процесі, надаючи знання, необхідні для подальшого глибшого вивчення предмета, а також роз'яснюючи складні поняття та положення. Активна участь студентів у лекціях є запорукою успішного засвоєння необхідного обсягу знань, що сприятиме формуванню кваліфікованого спеціаліста з відповідним рівнем знань і навичок. На початку лекції викладач зазвичай оголошує тему, план проведення та рекомендує навчальну літературу і джерела. Під час лекції студенти повинні уважно слухати викладача, аналізувати отриману інформацію та конспектувати найважливіші моменти. Наприкінці лекції студенти мають можливість задати викладачеві питання для роз'яснення незрозумілого. Належне ведення конспекту під час лекції сприятиме збереженню необхідної інформації та надасть йому змогу в подальшому проаналізувати її. Уважне ведення конспекту під час лекції допоможе зберегти важливу інформацію та дозволить в подальшому її проаналізувати.

Робота над конспектами лекцій

Під час підготовки до семінарських та практичних занять студент уважно переглядає свій конспект лекції та повторно аналізує отриману інформацію. При вивченні матеріалу лекції він порівнює викладене на лекції з тим, що він законспектував, відповідно до плану семінарського заняття, який міститься в навчально-методичному комплексі та методичних матеріалах для проведення семінарів і практичних занять з обраної дисципліни. Якщо в конспекті відсутній матеріал з окремих питань лекції, або якщо певні питання розкриті не повністю, або ж винесені на самостійне опрацювання чи написання реферату, студенту необхідно звернутися до рекомендованих підручників, навчальних посібників, статистичних даних тощо.

Робота з навчальною, науковою літературою, джерелами

Працюючи з підручниками, навчальними посібниками, джерелами та інтернет-ресурсами, а також науковою і спеціалізованою літературою, важливо отримати максимальну кількість теоретичних знань і необхідних відомостей. Перш ніж почати роботу з цими джерелами, студент повинен ознайомитися з їх змістом, щоб визначити, чи варто їх опрацьовувати і чи мають вони відношення до вивченого курсу. Лише після цього можна вибрати відповідні матеріали для вивчення (глави, розділи тощо) і розпочати їх детальне вивчення. Під час

опрацювання матеріалу важливо з'ясувати суть вивченого питання, не оминаючи визначення незрозумілих чи нових слів і термінів, а також роз'яснюючи їх значення за допомогою словників, довідників або контексту речення.

При вивченні матеріалів з підручників, навчальних посібників, а також під час роботи з науковою та спеціалізованою літературою важливо аналізувати прочитане в контексті прослуханих лекцій та зроблених конспектів. Необхідно робити логічні висновки і записувати незрозумілі моменти для подальшого їх обговорення на практичних заняттях. Тому, під час опрацювання матеріалів, студентам рекомендується розробити зручну для себе систему позначок, яка може включати підкреслення, нотатки на полях книг або нормативно-правових актів, виписки, використання маркерів різних кольорів, формулювання інших авторів та посилання на різні джерела, а також запис важливих відомостей на окремих аркушах. Це допоможе ефективно фіксувати опрацьований матеріал. Окрім того, під час роботи з науковою та спеціалізованою літературою студент може знайти посилання на джерела, які не зазначені в навчально-методичному комплексі. Це, безумовно, є корисним для самостійного та глибшого вивчення правового матеріалу.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ (плани практичних занять)

Тема 1. Монументальне мистецтво – категоріальний апарат

1. Які основні ознаки відрізняють монументальне мистецтво від інших видів мистецтва?
2. Як взаємопов'язані поняття «монументальність» та «масштабність»?
3. Які функції виконує монументальне мистецтво в суспільстві?
4. Чим відрізняються поняття «пам'ятник» і «монумент»?

Тема 2. Історичні витоки та етапи формування монументального мистецтва в Україні

1. Які приклади монументального мистецтва існували на території України в добу Київської Русі?
2. Які стилістичні впливи Візантії відчутні в українському монументальному мистецтві?
3. Як змінювалася функція монументального мистецтва в різні історичні епохи?
4. Яку роль відігравали релігійні традиції у формуванні монументальних образів?

Тема 3. Монументальні архітектурні ансамблі України

1. Які особливості має ансамблевість у монументальному мистецтві?
2. Які архітектурні ансамблі України вважаються найвизначнішими?
3. Як у ансамблі поєднуються архітектура, живопис і скульптура?
4. Які приклади сучасних ансамблів можна навести?

Тема 4. Монументальний живопис

1. У чому полягає відмінність монументального живопису від станкового?
2. Які техніки (фреска, мозаїка, сграфіто тощо) використовувалися в Україні?
3. Назвіть відомі приклади монументального живопису доби Київської Русі.
4. Як монументальний живопис впливав на формування національного стилю?

Тема 5. Монументальне малярство

1. Які основні жанри монументального малярства можна виділити?
2. Чим відрізняється декоративне панно від настінного розпису?
3. Які українські митці ХХ століття працювали в жанрі монументального малярства?
4. Які ідеологічні завдання вирішувало монументальне малярство радянського періоду?

Тема 6. Монументальна скульптура

1. Які функції виконує монументальна скульптура в міському середовищі?
2. Чим монументальна скульптура відрізняється від камерної?
3. Які знакові пам'ятники України належать до монументальної скульптури?
4. Як змінилося ставлення суспільства до пам'ятників у ХХ–ХХІ ст.?

Тема 7. Монументальне мистецтво у сакральному просторі

1. Які особливості має монументальне мистецтво в інтер'єрі храмів?
2. Як символіка впливає на композицію монументальних творів у церквах?
3. Які приклади українських іконописців і монументалістів варто знати?
4. Які сучасні тенденції в оформленні сакральних споруд?

Тема 8. Монументальне мистецтво XX століття в Україні

1. Які риси притаманні монументальному мистецтву авангарду?
2. Які художники й архітектори вплинули на розвиток монументального мистецтва в 1920–1930-х роках?
3. Які особливості має радянський період монументального мистецтва?
4. Як монументальне мистецтво відображало політичні ідеї?

Тема 9. Сучасні тенденції монументального мистецтва України

1. Які матеріали та технології найчастіше використовуються сьогодні?
2. Як сучасні митці поєднують традиції та інновації?
3. Які приклади монументальних проєктів з'явилися в Україні після 1991 року?
4. Як суспільні запити впливають на зміст і форму монументального мистецтва?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Витоки монументального мистецтва на теренах Київської Русі.
2. Особливості монументального живопису Софійського собору в Києві.
3. Мозаїчне мистецтво Київської Русі та його стильові особливості.
4. Фресковий живопис Десятинної церкви.
5. Монументальне мистецтво часів Галицько-Волинського князівства.
6. Вплив візантійських традицій на розвиток українського монументального мистецтва.
7. Техніки виконання мозаїк та фресок у середньовічній Україні.
8. Символіка орнаменту в монументальному мистецтві.
9. Особливості настінного розпису українських дерев'яних церков.
10. Стінопис барокових храмів XVII–XVIII ст.
11. Монументальний живопис у творчості Івана Рутковича та Йова Кондзелевича.
12. Народні традиції у настінному живописі храмів Поділля та Галичини.
13. Монументальне мистецтво доби класицизму.
14. Український сецесійний монументальний живопис.
15. Творчість Михайла Бойчука та бойчукістів.
16. Розвиток монументального мистецтва в радянський період.
17. Монументальні мозаїки Алли Горської.
18. Стінопис у творчості Олександра Сасенка.
19. Синтез архітектури та монументального живопису в XX ст.
20. Мозаїки київського метро як зразки радянського монументалізму.
21. Роль монументального мистецтва у формуванні національної ідентичності.
22. Сучасні напрями в українському монументальному мистецтві.
23. Відомі зразки монументальної скульптури в Україні.
24. Проблеми збереження та реставрації пам'яток монументального мистецтва.
25. Монументальне мистецтво в сакральному просторі.
26. Художні особливості вітражів у храмах України.
27. Традиції й інновації у монументальному мистецтві XXI ст.
28. Монументальне мистецтво у просторі сучасного міста.
29. Роль монументального мистецтва у вшануванні історичної пам'яті.
30. Місце монументального мистецтва у культурному процесі України

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

1. Дослідження мозаїк Софії Київської.
2. Аналіз фрескового циклу Кирилівської церкви.
3. Особливості монументального живопису Михайлівського Золотоверхого собору.
4. Традиції Галицько-Волинської школи монументального мистецтва.
5. Сакральний живопис українського бароко.
6. Стінопис церкви Св. Юра у Львові.
7. Настінний розпис Покровської церкви в Києві.
8. Декоративні розписи у храмах Поділля.
9. Мозаїчні ансамблі радянської доби в Києві.
10. Михайло Бойчук: новаторство у монументальному живописі.
11. Бойчукісти та їхнє значення для української культури.
12. Монументальні твори Алли Горської.
13. Мозаїки у Львівському університеті імені І. Франка.
14. Художні особливості вітражів у Львівському кафедральному соборі.
15. Монументальний живопис у Києво-Печерській лаврі.
16. Скульптурні ансамблі Києва ХІХ–ХХ ст.
17. Меморіальні комплекси України як монументальне мистецтво.
18. Дослідження сучасного стріт-арту як прояву монументалізму.
19. Проблеми автентичності в реставрації мозаїк.
20. Художні особливості розписів у дерев'яних церквах Карпат.
21. Аналіз вітражного мистецтва в Україні ХХ ст.
22. Історико-мистецький аналіз мозаїк станції метро «Золоті ворота».
23. Тема війни у монументальному мистецтві України.
24. Монументально-декоративне мистецтво Львова.
25. Мозаїки та фрески сучасних храмів.
26. Монументальне мистецтво у формуванні міського простору Києва.
27. Дослідження скульптурного ансамблю «Батьківщина-мати».
28. Монументалізм у творах сучасних українських художників.
29. Традиції візантійського монументального мистецтва та їх вплив на Україну.
30. Сучасні тенденції у розвитку монументальної скульптури.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ДИСЦИПЛІНИ

1. Витоки та етапи розвитку монументального мистецтва України.
2. Особливості візантійської традиції в українському монументальному живописі.
3. Основні техніки монументального мистецтва (фреска, мозаїка, вітраж, сграфіто).
4. Визначні пам'ятки монументального живопису Київської Русі.
5. Фрески та мозаїки Софії Київської.
6. Стінописи Кирилівської церкви в Києві.
7. Особливості монументального мистецтва Галицько-Волинського князівства.
8. Розвиток монументального мистецтва у добу українського бароко.
9. Творчість Івана Рутковича та Йова Кондзелевича.
10. Роль іконописних майстерень у розвитку монументального живопису.
11. Монументальне мистецтво XIX ст. в Україні.
12. Сецесія та модерн у монументальному мистецтві України.
13. Творчість Михайла Бойчука та школи бойчуківців.
14. Ідеологічний вплив радянської влади на монументальне мистецтво.
15. Монументальні мозаїки радянського періоду в Києві, Харкові, Львові.
16. Алла Горська та українське шістдесятництво у монументальному мистецтві.
17. Художні особливості творчості Олександра Саєнка.
18. Мозаїки та вітражі у просторі сучасної архітектури.
19. Відомі приклади монументальної скульптури в Україні.
20. Меморіальні комплекси як форма монументального мистецтва.
21. Стилистичні особливості монументальних ансамблів XX ст.
22. Монументальне мистецтво у формуванні національної ідентичності.
23. Проблеми збереження та реставрації фресок і мозаїк в Україні.
24. Настінний розпис дерев'яних храмів Карпатського регіону.
25. Розвиток вітражного мистецтва в Україні.
26. Монументальне мистецтво у дизайні сучасного міського простору.
27. Тематичне наповнення монументального мистецтва різних епох.
28. Традиції та новаторство у сучасному монументальному мистецтві України.
29. Внесок українських митців у світове монументальне мистецтво.
30. Перспективи розвитку монументального мистецтва в Україні у XXI ст.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

- 1. Коли була прийнята Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої спадщини?**
1945
1972
1989
1991
- 2. Що є головною метою Конвенції ЮНЕСКО 1972 року?**
Популяризація музейної справи
Проведення археологічних розкопок
Збереження об'єктів, що мають визначну універсальну цінність
Реставрація мистецьких творів
- 3. Який тип спадщини НЕ визначено в Конвенції ЮНЕСКО?**
Природна
Культурна
Економічна
Змішана
- 4. Скільки існує критеріїв включення об'єктів до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО?**
5
7
10
12
- 5. Який з критеріїв використовується для культурної спадщини?**
Щойно виявлені об'єкти культурної спадщини
Об'єкт повинен представляти ілюстрацію унікального або виключного прикладу традиційного людського поселення або використання природних ресурсів, у тому числі, монументальний, ландшафтний або водний об'єкт
Щойно виявлені об'єкти культурної спадщини
Історичні ареали населених місць
- 6. Що таке Попередній список ЮНЕСКО?**
Список об'єктів під загрозою
Перелік об'єктів, які держава планує номінувати до Списку всесвітньої спадщини
Список об'єктів, які зруйновано
Список об'єктів, які втратили статус
- 7. Який орган здійснює управління Списком всесвітньої спадщини?**
ІСОМ
Центр всесвітньої спадщини ЮНЕСКО
Рада Європи
Міжнародний музейний комітет
- 8. Який з варіантів є культурним об'єктом ЮНЕСКО?**
Великий каньйон
Софійський собор у Києві
Галапагоські острови
Озеро Вікторія

9. Яка організація оцінює культурні об'єкти на відповідність критеріям ЮНЕСКО?

IUCN
UNDP
ICOMOS
UNHCR

10. Яка кількість країн входить до складу Комітету всесвітньої спадщини?

15
25
17
21

11. Який документ держава подає для номінації об'єкта?

Сертифікат
Акт охорони
Оцінка впливу
Номінаційне досьє

12. Що включає номінаційне досьє?

Фотооб'єкти
Тільки карту місцевості
Опис об'єкта, критерії цінності, план управління
Копії архівних матеріалів

13. Що таке "визначна універсальна цінність"?

Об'єкт, що має цінність лише для країни
Будівля, яку часто відвідують
Цінність, яка перевищує національні межі і є важливою для всього людства
Старовинна споруда

14. Яка з організацій оцінює природну спадщину?

ICOMOS
IUCN
UNESCO Art
ICCROM

15. Що таке об'єкт всесвітньої спадщини "в небезпеці"?

Об'єкт, який ще не включено
Об'єкт, що може втратити свою цінність через загрози
Об'єкт без охорони
Занедбана будівля

16. Яка країна першою ініціювала ідею створення Списку всесвітньої спадщини?

Італія
Канада
Німеччина
Єгипет

17. Який об'єкт став першим внесеним до Списку всесвітньої спадщини в світі?

Аяччо (Корсика)
Афінський Акрополь

Галапагоські острови
Стоунгендж

18. Хто несе відповідальність за охорону об'єкта спадщини?

ЮНЕСКО

Держава, на території якої знаходиться об'єкт

Міжнародні фонди

Громадські організації

19. Що таке змішана спадщина?

Культурно-історична

Урбаністична

Поєднання природної та культурної цінності

Археологічна

20. Який статус мають об'єкти, внесені до Списку всесвітньої спадщини?

Національна пам'ятка

Визначна універсальна цінність, визнана міжнародною спільнотою

Регіональна спадщина

Природоохоронна зона

21. Що таке монументальна скульптура:

Невеликі скульптури для інтер'єру

Великі твори скульптури, пов'язані з архітектурним середовищем

Ювелірні мініатюри

Ліплення з глини

22. Основне призначення монументальної скульптури:

Прикраса меблів

Увічнення подій, осіб або ідей у публічному просторі

Приватне збереження

Театральна декорація

23. Який матеріал найчастіше використовується в монументальній скульптурі:

Папір

Скло

Бронза

Тканина

24. Найдавнішими пам'ятками монументальної скульптури на українських землях є:

Античні вази

Дерев'яні хрести

Кам'яні баби скіфської та половецької доби

Готичні статуї

25. Монументальна скульптура найчастіше розміщується:

У приватних колекціях

В музеях

У відкритому громадському просторі

У майстернях художників

26. Який із видів скульптури вважається монументальним:

Медаль
Каменя
Пам'ятник
Іграшка

27. Монументальна скульптура відрізняється від станкової:

Матеріалом
Рухомістю
Масштабом і зв'язком із простором
Тематикою

28. Який пам'ятник відкрито в Києві у 1981 році як частину музею:

Пам'ятник Лесі Українці
Монумент Батьківщина-Мати
Пам'ятник Богдану Хмельницькому
Пам'ятник воїнам-інтернаціоналістам

29. Хто є автором пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві:

Іван Кавалерідзе
Василь Литвиненко
Михайло Микешин (проект), О. Вербицький (архітектура)
Іван Гончар

30. Яка скульптурна композиція встановлена на площі Ринок у Львові:

Архангел Михаїл
Фонтани з фігурами грецьких богів
Обеліск свободи
Монумент Слави

31. Який український скульптор був основоположником модерної монументальної скульптури:

Олександр Мурашко
Леонід Позен
Михайло Бойчук
Яків Гніздовський

32. У чому полягає синтез мистецтв у монументальній скульптурі:

Поєднання барельєфу з живописом
Прикрашання інтер'єру
Єдність скульптури, архітектури та просторової композиції
Включення фольклорних елементів

33. Монументально-декоративна скульптура найчастіше застосовується:

В шкільних кабінетах
В театральному костюмі
У зовнішньому оздобленні будівель і ансамблів
У ювелірному дизайні

34. Який із наведених пам'ятників належить до радянського періоду монументальної скульптури:

Пам'ятник жертвам Голодомору
Пам'ятник митрополиту Андрею

Монумент «Батьківщина-Мати»
Пам'ятник Небесній Сотні

35. Хто створив пам'ятник Тарасу Шевченку в Харкові (1935):

Михайло Лисенко
Матвій Манізер
Іван Кавалерідзе
Олександр Архипенко

36. Монументальні скульптури в архітектурі бароко зазвичай:

Мінімалістичні
Без релігійної тематики
Емоційно експресивні та орнаментальні
Плоскі та графічні

37. Скульптурна група «Львівський лев» символізує:

Перемогу
Захисника міста
Мудрість
Силу мистецтва

38. Який вид скульптури є підвидом монументальної:

Барельєф
Камея
Стела
Брошка

39. Визначальна риса монументальної скульптури:

Декоративність
Малий розмір
Громадське призначення та масивність
Абстрактність

40. Відомий український скульптор ХХ століття, автор багатьох монументів:

Василь Кричевський
Іван Кавалерідзе
Олександр Мурашко
Анатолій Кос-Анатольський

41. До якого періоду належать перші зразки монументального мистецтва на території України?

Київська Русь
Первісне суспільство
Козацька доба
ХХ століття

42. Який матеріал найчастіше використовувався у скіфському монументальному мистецтві?

Дерево
Бронза
Камінь
Глина

43. Скіфські «камені-баби» – це:

Образи богинь родючості
 Могильні хрести
 Монументальні кам'яні скульптури
 Частини архітектурних споруд

44. Яке місто стало центром розквіту монументального мистецтва в період Київської Русі?

Чернігів
 Львів
 Київ
 Переяслав

45. У якому храмі Києва збереглися видатні зразки давньоруської мозаїки та фрески?

Володимирський собор
 Андріївська церква
 Софійський собор
 Михайлівський Золотоверхий монастир

46. Що стало основною темою монументального мистецтва доби Київської Русі?

Міфологія
 Побут
 Християнська релігія
 Природа

47. Який тип монументального мистецтва був найпоширенішим у середньовічній Україні?

Скульптура
 Графіка
 Фресковий живопис
 Мозаїка

48. Коли почалося формування козацького бароко в українському монументальному мистецтві?

XV століття
 XVII століття
 XIX століття
 XX століття

49. Яка особливість монументального мистецтва доби українського бароко?

Геометричність форм
 Поєднання пишності й релігійної символіки
 Мінімалізм
 Відсутність архітектурного контексту

50. Монументальне мистецтво в добу Гетьманщини активно розвивалося:

У підземеллях
 У дерев'яних спорудах
 У православних храмах
 У міських ратушах

51. У якому столітті відбувся занепад традицій монументального мистецтва на українських землях?

XVI ст.

XVII ст.

XVIII ст. (кінець)

XX ст.

52. Який період радянської історії найбільше вплинув на розвиток монументального мистецтва в Україні?

НЕП

Перебудова

Соціалістичний реалізм

Хрущовська відлига

53. Який стиль домінував у монументальному мистецтві радянської доби?

Модерн

Конструктивізм

Соцреалізм

Імпресіонізм

54. Монументальні панно на фасадах будівель 1960–1980-х рр. зазвичай створювалися у техніці:

Акварелі

Темпери

Сграфіто

Енкаустики

55. Вплив візантійської традиції найбільше відчутний у монументальному мистецтві:

Сучасної України

Гетьманщини

Київської Русі

XX століття

56. Мозаїки Михайлівського Золотоверхого собору були створені у:

XVI ст.

XVIII ст.

XII ст.

XIX ст.

57. У якій добі з'явилися перші монументальні скульптури на території України?

Київська Русь

Відродження

Скіфська доба

Козацька доба

58. Характерна риса монументального мистецтва радянського періоду:

Абстракція

Ліризм

Ідеологічна спрямованість

Психологізм

59. Що з наведеного належить до пам'яток монументального мистецтва доби Київської Русі?

Хрест-меч
Мозаїка «Оранта» у Софії Київській
Писанка
Ікона «Богоматір Одигітрія»

60. Який з історичних періодів НЕ належить до активної фази розвитку монументального мистецтва в Україні?

Київська Русь
Козацьке бароко
Період Золотої Орди
Радянська доба

61. Який архітектурний ансамбль є найдавнішим у Києві:

Кієво-Печерська лавра
Софійський собор
Андріївська церква
Золоті ворота

62. До якого стилю належить архітектура Софійського собору в Києві:

Готика
Візантійський
Бароко
Романський

63. Комплекс Кієво-Печерської лаври входить до:

Національного художнього музею
Історико-архітектурного заповідника
Світової спадщини ЮНЕСКО
Археологічного реєстру

64. Який архітектурний стиль переважав у добу українського бароко:

Класицизм
Модерн
Бароко
Готика

65. Видатний зразок козацького бароко:

Домініканський собор у Львові
Андріївська церква в Києві
Троїцький собор у Чернігові
Костел Св. Анни в Барі

66. До якого періоду належить ансамбль Почаївської лаври:

Київська Русь
XVIII століття
Середньовіччя
XX століття

67. Що є архітектурною домінантою Львова:

Високий Замок

Ратуша
Собор Святого Юра
Каплиця Боїмів

68. Який архітектурний ансамбль містить Троїцьку надбрамну церкву:

Софійський собор
Києво-Печерська лавра
Видубицький монастир
Пустинно-Микільський монастир

69. У якому місті розташований ансамбль Резиденції митрополитів Буковини і Далмації:

Львів
Київ
Ужгород
Чернівці

70. Архітектором резиденції митрополитів у Чернівцях був:

Владислав Городецький
Бартоломео Растреллі
Йосеф Главка
Іван Григорович-Барський

71. В якому архітектурному стилі збудована Андріївська церква:

Неокласика
Бароко
Романський
Готика

72. До якого ансамблю належить Велика Лаврська дзвіниця:

Софійський собор
Видубицький монастир
Києво-Печерська лавра
Михайлівський Золотоверхий монастир

73. Печерський район Києва відомий завдяки:

Замку Річарда
Києво-Печерській лаврі
Арці Патріарха
Золотим воротам

74. Який архітектурний ансамбль є пам'яткою епохи ренесансу:

Києво-Печерська лавра
Ансамбль Успенської церкви у Львові
Андріївська церква
Покровський монастир

75. Михайлівський Золотоверхий собор зруйнували:

Половці
Наполеон
Радянська влада у 1930-х роках
Турки

76. Який із храмових комплексів є прикладом сучасної реконструкції старовинного ансамблю:

Софійський собор
 Михайлівський Золотоверхий монастир
 Києво-Печерська лавра
 Костел Бернардинів

77. Який архітектурний стиль домінує в ансамблі Софії Київської:

Романський
 Готика
 Візантійський
 Бароко

78. У якому місті України розташований ансамбль Бернардинського монастиря:

Київ
 Чернігів
 Кам'янець-Подільський
 Львів

79. Який храм є центром історичного ансамблю на Замковій горі в Києві:

Софія Київська
 Храм Василя Великого
 Андріївська церква
 Церква Спаса на Берестові

80. До архітектурних ансамблів, включених до Світової спадщини ЮНЕСКО, належать:

Домініканський собор і Каплиця Боїмів
 Костел Св. Миколая у Києві
 Софійський собор і Києво-Печерська лавра
 Собор Святого Юра

81. Що таке монументальний живопис:

Портретне малярство
 Живопис, пов'язаний з архітектурою та великими площинами
 Мініатюра
 Картини на полотні

82. Яка з технік є традиційною для монументального живопису:

Олійний живопис
 Акварель
 Фреска
 Пастель

83. У якому храмі Києва збереглися зразки фрескового живопису XI ст.:

Михайлівський Золотоверхий монастир
 Андріївська церква
 Софійський собор
 Володимирський собор

84. Що таке фреска:

Картина на полотні
Живопис по вологій штукатурці
Гравюра
Техніка мозаїки

85. Яка техніка монументального живопису полягає у втиранні пігментів у суху поверхню:

Фреска
Темпера
Секко
Енкаустика

86. Що з наведеного НЕ є формою монументального живопису:

Фреска
Мозаїка
Гуашевий натюрморт
Сграфіто

87. Найдавнішими пам'ятками монументального живопису України вважаються:

Ікони Києво-Печерської лаври
Фрески Софійського собору
Мозаїки Чернігівського колегіуму
Картини з гетьманських палаців

88. В якому столітті з'явилися перші зразки монументального живопису християнської доби на території України:

V ст.
IX ст.
XI ст.
XIII ст.

89. У якій техніці виконані мозаїки Оранти в Софії Київській:

Фреска
Сграфіто
Мозаїка
Секко

90. Термін «мурал» у сучасному вжитку означає:

Мозаїчну композицію
Графіті на стіні
Сучасний монументальний розпис на фасаді будівлі
Декоративну плитку

91. Який художник створив розписи Володимирського собору в Києві:

Микола Пимоненко
Василь Кричевський
Віктор Васнецов
Ілля Рєпін

92. Який стиль монументального живопису був основним у радянську добу:

Модерн
Експресіонізм

Соціалістичний реалізм
Сецесія

93. Монументальний живопис, виконаний технікою сграфіто, створюється шляхом:

Різьблення по дереву
Нанесення фарби на скло
Вишкрябування одного шару штукатурки до іншого кольору
Змішування кольорових пігментів із воском

94. В якому місті України активно розвивається стріт-арт як форма монументального живопису:

Чернігів
Умань
Полтава
Київ

95. Сучасний приклад муралу з глибоким соціальним змістом – це:

Портрет Шевченка на фасаді будинку
Мурал «Берегиня» у Києві
Пейзаж у парку
Ілюстрація книги

96. У чому полягає основна функція монументального живопису:

Естетична
Декоративна
Ідеологічна та символічна
Освітня

97. Що з наведеного є прикладом сучасного монументального живопису в Україні:

Мозаїки Софії Київської
Фрески Успенського собору
Мурал на будівлі КНУ ім. Шевченка
Гобелени у музеї

98. Де в основному розміщується монументальний живопис:

У картинних галереях
На стінах громадських і культових споруд
У фотостудіях
У приватних оселях

99. Яка риса вирізняє монументальний живопис серед інших видів образотворчого мистецтва:

{
Невеликий розмір
Рухомість
Співвідношення з архітектурою
Використання пастелі

100. Який художник є автором низки монументальних розписів у стилі українського модерну:

Казимир Малевич
Іван Айвазовський

Михайло Бойчук
Олександр Мурашко

101. Що таке монументальне малярство:

Мініатюрний живопис
Пейзажне мистецтво
Живопис, тісно пов'язаний з архітектурою та великими просторами
Розпис на полотні

102. Який український художник був засновником школи монументального малярства в стилі неовізантизму:

Олександр Мурашко
Іван Іжакевич
Михайло Бойчук
Василь Кричевський

103. Михайло Бойчук і його послідовники створювали малярство, відоме як:

Абстракціонізм
Супрематизм
Бойчукізм
Кубофутуризм

104. Який живописець виконав монументальні розписи в Луцькому братському монастирі у стилі українського бароко:

Іов Кондзелевич
Іван Руткович
Григорій Левицький
Іларіон Мигаль

105. До монументального малярства належать такі техніки, як:

Акварель, темпера
Гуаш, пастель
Фреска, сграфіто, мозаїка
Літографія, офорт

106. У чому полягає головна ідея монументального малярства:

У зображенні реалій сучасності
У синтезі з архітектурою та ідейному змісті
У вірності традиційній іконографії
У натуралістичному відтворенні дійсності

107. Який стиль був основним у монументальному малярстві періоду Київської Русі:

Бароко
Романський
Візантійський
Готичний

108. Монументальні розписи в інтер'єрах українських церков зазвичай мають:

Пейзажний характер
Натюрморти
Іконографічні сюжети
Архітектурні композиції

109. Який собор прикрашено монументальними розписами Васнецова:

Софійський собор
 Володимирський собор у Києві
 Андріївська церква
 Успенський собор у Львові

110. Що вирізняє монументальне малярство від станкового живопису:

Яскраві фарби
 Висока деталізація
 Нерозривний зв'язок із архітектурою
 Абстрактна форма

111. Яке поняття є синонімом до монументального малярства:

Побутовий живопис
 Сакральний розпис
 Імпресіонізм
 Камерна мозаїка

112. У 1920–1930-х роках в УСРР монументальне малярство:

Існувало як виключно церковне мистецтво
 Розвивалося як форма пропагандистського мистецтва
 Було заборонене
 Не мало представників

113. В основі бойчукізму лежить поєднання:

Ренесансної перспективи та реалізму
 Абстрактної композиції з фольклором
 Візантійської традиції з народною стилізацією
 Готичних форм і модерну

114. Який художник створив монументальні розписи у Червоному корпусі Київського університету:

Іван Іжакевич
 Олександр Мурашко
 Михайло Бойчук
 Сергій Васильківський

115. Для монументального малярства доби СРСР характерною темою була:

Абстрактна композиція
 Оспівування праці, героїзму, революції
 Побутова сцена
 Натюрморт

116. Що таке "синтез мистецтв" у контексті монументального малярства:

Поєднання різних мов мистецтва в одному творі
 Співіснування живопису й музики
 Гармонійне поєднання архітектури, живопису і скульптури
 Змішання технік акварелі та масла

117. У якому місті активно діяла монументальна школа бойчукістів:

Львів

Київ
Одеса
Чернівці

118. Мурал як форма сучасного монументального малярства передусім:

Орієнтований на внутрішнє оздоблення
Виконується на фасадах будівель
Має релігійний зміст
Створюється лише в державних проєктах

119. Монументальні розписи Софійського собору виконані переважно:

У техніці фрески
Олією
Гуашшю
Темперою на дереві

120. Михайло Бойчук та його учні зазнали репресій у:

1917 році
1930-х роках
1945 році
1960-х роках

121. Що таке монументальна скульптура:

Невеликі скульптури для інтер'єру
Великі твори скульптури, пов'язані з архітектурним середовищем
Ювелірні мініатюри
Ліплення з глини

122. Основне призначення монументальної скульптури:

Прикраса меблів
Увічнення подій, осіб або ідей у публічному просторі
Приватне збереження
Театральна декорація

123. Який матеріал найчастіше використовується в монументальній скульптурі:

Папір
Скло
Бронза
Тканина

124. Найдавнішими пам'ятками монументальної скульптури на українських землях є:

Античні вази
Дерев'яні хрести
Кам'яні баби скіфської та половецької доби
Готичні статуї

125. Монументальна скульптура найчастіше розміщується:

У приватних колекціях
В музеях
У відкритому громадському просторі
У майстернях художників

126. Який із видів скульптури вважається монументальним:

Медаль
Каменя
Пам'ятник
Іграшка

127. Монументальна скульптура відрізняється від станкової:

Матеріалом
Рухомістю
Масштабом і зв'язком із простором
Тематикою

128. Хто є автором пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві:

Іван Кавалерідзе
Василь Литвиненко
Михайло Микешин (проект), О. Вербицький (архітектура)
Іван Гончар

129. Яка скульптурна композиція встановлена на площі Ринок у Львові:

Архангел Михаїл
Фонтани з фігурами грецьких богів
Обеліск свободи
Монумент Слави

130. Який український скульптор був основоположником модерної монументальної скульптури:

Олександр Мурашко
Леонід Позен
Михайло Бойчук
Яків Гніздовський

131. Який із наведених пам'ятників належить до радянського періоду монументальної скульптури:

Пам'ятник жертвам Голодомору
Пам'ятник митрополиту Андрею
Монумент «Батьківщина-Мати»
Пам'ятник Небесній Сотні

132. Хто створив пам'ятник Тарасу Шевченку в Харкові (1935):

Михайло Лисенко
Матвій Манізер
Іван Кавалерідзе
Олександр Архипенко

133. Відомий український скульптор ХХ століття, автор багатьох монументів:

Василь Кричевський
Іван Кавалерідзе
Олександр Мурашко
Анатолій Кос-Анатольський

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Основна:*

1. Український мистецтвознавчий дискурс: колективна монографія /за заг. ред. д. і. н. В. В. Карпова; НАКККІМ. Рига: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2020. 370 с.
2. Бондаренко, Л. М. Монументальне мистецтво в Україні ХХІ століття: проблеми, тенденції, перспективи розвитку. Київ: НАОМА, 2019. 248 с.
3. Левчук, М. В. Монументальне мистецтво України у контексті європейських традицій. Харків: Фоліо, 2023. 208 с.
4. Петрова, О. Ю. Мистецтво і простір: монументальне, публічне, сакральне. Київ: Факт, 2021. 272 с.
5. Кузьменко, Н. С. Пам'ятники і політика пам'яті: монументальне мистецтво в Україні після 2014 року. Київ: Дух і Літера, 2022. 220 с.
6. Сидоренко, В. Д. Пам'ять і сучасність у монументальному живописі України. Київ: Родовід, 2022. 216 с.
7. Яковець, І. Г. Реставрація та збереження монументальних творів в Україні. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 180 с.
8. Гаврилюк, В. П. Українська монументальна скульптура доби Незалежності. Львів: Світ, 2020. 204 с.
9. *Актуальні проблеми монументального мистецтва: матеріали наук.-практ. конференції* (Київ, 2021 р.) / ред. кол. Л. М. Бондаренко, В. Д. Сидоренко. Київ: НАОМА, 2021. 192 с.
10. Гнатюк, П. В. Сучасна українська мозаїка: традиції та новаторство. Одеса: Астропринт, 2019. 148 с.
11. Федорук, О. К. Монументальне мистецтво в архітектурному середовищі міста. Львів: Український інститут мистецтв, 2020. 196 с.
12. *Пам'ятники свободи: нові підходи у монументальному мистецтві* / зб. наук. ст. Київ: Родовід, 2020. 210 с.
13. *Монументальне мистецтво і нові матеріали: міждисциплінарний підхід* / зб. статей. Львів: Український інститут мистецтв, 2024. 174 с.
14. *Українське монументальне мистецтво: проблеми, традиції, новаторство: матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, 2024 р.) / ред. Л. Бондаренко. Київ: НАОМА, 2024. 208 с.
15. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. В.В. Товбич. Київ., КНУБА, 2020. Вип. 56. 396 с.
16. Культурні та мистецькі студії ХХІ століття: науково-практичне партнерство : матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. (Київ, 09 листопада 2023 р.). Київ : НАКККІМ, 2023. 275 с.
17. Моздир М. І. Українська народна дерев'яна скульптура. Київ : Наукова думка, 1980. 190 с.
18. Моздир М. І. Українська народна меморіальна скульптура. Київ : Наукова думка, 1996. 130 с.
19. Gurzhii, I., & Korshunov, D. (2022). Сучасна монументальна керамічна скульптура в рекреаційному середовищі. *Естетика і етика педагогічної дії*, (26), 130–136. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2022.26.273162>

Основні нормативно-правові документи:

3. Положення про запобігання академічному плагіату в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. URL: <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату>
4. Закон України №2778–VI «Про культуру» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2778vi-12448>

Додаткова:

1. *Сучасне монументальне мистецтво в Україні: матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, 20-21 травня 2020 р.) / ред. кол. Л. М. Бондаренко, В. Д. Сидоренко. Київ: НАОМА, 2020. 188 с.
2. *Монументальне мистецтво України: збірник наукових праць НАОМА*. Вип. 3. Київ: НАОМА, 2020. 156 с.
3. *Монументальне мистецтво і національна ідентичність: тези доповідей студентської конф.* Київ: НАОМА, 2022. 96 с.
4. Криволап, А. М. Колір і форма у сучасному монументальному мистецтві. Київ: Артбук, 2020. 120 с.
5. Каталог виставки Мозаїки України: ХХ – початок ХХІ століття / упоряд. Л. Бондаренко. Київ: Музей сучасного мистецтва України, 2019. 98 с.
6. Українське монументальне мистецтво 1991–2021 рр.: альбом-каталог / авт.-упоряд. В. Сидоренко. Київ: Артбук, 2021. 160 с.
7. Романенко, Г. П. Пам'ятники нової України: від радянського спадку до постмайданного простору. Київ: Дух і Літера, 2021. 288 с.
8. Колесник, Т. М. Монументальний живопис як засіб формування публічного простору. Полтава: Полтавський літопис, 2022. 172 с.
12. Монументальне мистецтво шістдесятників: зб. тез доповідей всеукраїнської наук.-практ. конф. присв. 100-річчю від дня народження І.-В. Задорожного, Київ, 21 грудня 2021 р. Київ, 2021. 54 с.
13. Монументальна скульптура. URL : <https://esu.com.ua/article-69469>
14. Куліш О. А. Монументальне мистецтво : навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 72 с.

Інформаційні ресурси:

1. Наукова електронна бібліотека. (Книги, підручники, дисертації, автореферати.) / Режим доступу: <http://www.nbuiv.gov.ua/portal>
2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського / Режим доступу: <http://www.nbuiv.gov.ua>
3. Наукова бібліотека Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Режим доступу: URL <http://lib.pnu.edu.ua/>

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Абак – верхня частина класичної капітелі, призначена для сполучення колони з такими елементами архітектури, як архітрав або арка, які вона підтримує.

Абсида (апсида) – споруда, півкругла, багатокутна чи багатогранна у плані, перекрита півкуполом і завершує один чи обидва краї нефа в античній римській базиліці; у ній поміщалася трибуна, в якій перебували члени магістрату. У християнській церкві абсида зазвичай замикає простір пресвітерію: вона становить кінцеву, завівтарну, частину центрального нефа і вміщує хори.

Акант – декоративний елемент архітектури корінфської капітелі, що імітує велике зубчасте листя з колбочками по краях південної трав'янистої рослини, поширеної в Середземномор'ї.

Акварель – живописна техніка, живопис на папері або шовку пігментами, що змішані з рослинним клеєм і розчиняються у воді безпосередньо перед використанням. Живопис аквареллю не допускає «підправлень» або корегувань і застосування білил для надання колірній гамі більшої яскравості; проте, щоб зробити фарби прозорішими, можна заґрунтувати білилами папір.

Акведук – міст-водопровід, міст або естакада, призначені для переведення водоводу (каналу, труби) через яри, долини, ущелини, річки, дороги.

Акрополь – буквально «верхня частина міста» (грец.). Цим терміном прийнято позначати групу споруд, здебільшого храмового призначення, які зводили в найвищому місці античного міста.

Алегорія – спосіб вираження поняття чи ідеї за допомогою фігуративних образів або символів. Амфітеатр – давньоримська споруда театального типу, овальна або еліптична в плані як результат сполучення двох античних театрів. Призначений для гладіаторських боїв, показу морських битв і публічних зібрань амфітеатр сформувався у вигляді арени, оточеної широкими сходами для глядачів.

Ампір – (фр. імперія) художній стиль пізнього класицизму у західноєвропейській архітектурі і прикладному мистецтві (I чв. XIX ст.). Для ампіру характерні чіткі монументальні форми (доричний і тосканський ордер) і звернення до давньоєгипетських і давньоримських декоративних форм, зокрема таких засобів і деталей, які в великій мірі сприяють вираженню військової могутності і сили, величі монаршої влади (тріумфальні арки, меморіальні колони, обширні колонади, масивні портики, різного роду військова емблематика і архітектурні деталі: військові трофеї, крилаті сфінкси, шоломи, зброя і ін.).

Антаблемент – горизонтальна конструкція класичної архітектури, що спирається на колону і утворена карнизом, фризом та архітравом.

Ансамбль (фр. букв. «разом») в архітектурі – сукупність будівель, що утворюють єдину архітектурну композицію.

Анфілада – ряд колон або суміжних кімнат чи залів, розміщених на одній осі.

Арка – архітектурна конструкція криволінійної форми, прорубана в стіні або встановлена на п'ятах, колонах чи пілястрах. Каміння або цегла, з якої вона складена, оброблені у формі клинів. Клин, що розташований на верхній точці і замикає всю систему силових ліній, називається замковим каменем. В арці є внутрішня увігнута поверхня, або попружна арка, і зовнішня, опукла. Арковий отвір обрамлений архівольтом, своєрідною орнаментальною рамкою, яка, слідуючи із зовнішнього боку арки, виділяє малюнок її дуги. Арка спирається на два імпости. Відстань між крайніми точками називається прорізом або проломом. За характером кривизни, типом склепіння розрізняються такі його варіанти: напівкругле, понижене (якщо отвір маленького діаметру), стрілчасте, або кількоподібне (якщо у аркові дуги два центри), лопатеве (якщо арка розділена на частки), мавританське (якщо арка має форму підкови), повзуче (якщо п'яти розташовані на різних рівнях).

Останній варіант, типовий для готичної архітектури, виконує функції контрфорсу, приймаючи на себе частину розпірних зусиль склепінь.

Аркада – послідовний ряд однакових за архітектурним типом арок або склепінь.

Аркура – кілька однакових арок на фасаді будівлі або на стінах внутрішніх приміщень.

Аркбутан (лат. дуга) зовнішня опорна арка в готичній архітектурі, яка передає розпор-склепіння на нижні опори (контрфорси), розміщені зовні будівлі.

Арт Нуво (*Ait Nouveau*) – стилістичний напрям у європейському мистецтві кінця XIX-початку XX ст. Завдяки всесвітнім виставкам стрімко поширився по всій Європі й передусім торкнувся архітектури й декоративного мистецтва. В Італії його називали рослинним стилем, або «ліберті», у Великобританії – стилем модерн, в Іспанії – модернізмом, в Бельгії – стилем Вільде, в Австрії – Сецесіоном, в Німеччині – Югендстіль. Арт Нуво виник як реакція на еклектизм, на мляве копіювання історичних стилів минулого, а передусім – на занепадницькі смаки, наслідок комерціалізації виробів промислового і машинного виробництва.

Архівольт (італ. дугоподібне обрамлення) деталь, що виділяє дугу арки з площини стіни.

Архітрав (епістиль) – горизонтальний архітектурний елемент, що спирається на аркову п'яту, пілястр або колону. Складає нижню частину антаблемента, яка в свою чергу лежить на абаку.

Базиліка – прямокутна, витягнута в плані споруда, розділена в поздовжньому напрямку рядами колон чи пілонів.

Балка – несуча конструкція (або елемент конструкції) у вигляді бруса, який спирається на дві і більше опори і працює на вигин.

Баня – перекриття будинку у формі поверхні обертання, опуклість якої звернена догори – у напрямку, протилежному діючим на перекриття силам.

Балюстрада – огорожа з балясин (маленьких фігурних колонок) або маленьких пілястрів, укріплених на чотирикутному цоколі та з'єднаних угорі горизонтальною балкою. У ранньохристиянській базиліці балюстрада обмежувала простір хорів, а також іноді розділяла пресвітерію, капелу центрального нефа і деамбулаторій. Нею увінчували споруди, захищали тераси, балкони і сходові прогони.

Бароко – цим терміном позначали перлину, що мала якийсь дефект, так звану «скармаццу». Пізніше, в XVIII ст., додалося значення «дивний», «незвичайний», ним уже визначили живопис, а саме картини, де були порушені правила класичних пропорцій, а виконання цілком підкорялося примхам художника. Із виникненням потреби визначити основні ознаки мистецтва XVII ст. (втім, і XIV-XV ст.), а крім того, й еллінізму, і Арт Нуво, термін почали вживати як прикметник. Сьогодні словом «бароко», що вживається як іменник, здебільшого визначають стилістичну течію, що сформувалася в Римі за третє десятиліття XVII ст., при цьому мають на увазі твори Берніні, Борроміні, П'єтро да Кортона, що вирізняються недотриманням правил ренесансної гармонії заради емоційнішої взаємодії з глядачем.

Вівтар – у язичницьких к курган або споруда, на якій здійснюють жертвоприношення і приносять дари божеству. У християнській церкві – в буквальному розумінні пристосування у формі стола, призначеного для проведення богослужіння.

Відродження – цим терміном прийнято позначати особливий етап у розвитку мистецтва і культури в Європі в період між XIV і XVI ст. (хронологічні рамки для сьогодишніх критиків і досі є предметом для дискусій). Назва пояснюється тим, що в цей період відновлювалася класична античність (тобто оновлювалися уявлення про греко-римську культурну спадщину, якій давали нове життя) і відроджувалися ідеали античного світу.

Вітраж – будь-яка перегородка з фрагментів різноколірного скла, скріплених свинцевим дротом таким чином, щоб із них склалася образотворча композиція або орнаментальний малюнок. Щоб уникнути зовсім дрібних шматочків скла у багатоманітних складних зображеннях, користувалися склоподібним, різнозбарвленим сплавом, на якому вдавалося домогтися і чіткої композиції, і прийнятого моделювання фігур.

Віхара – буддійський монастир з келіями для ченців, їдальнею і чималим залом для зібрань. У плані, простому й лінійному, всі віхари схожі – варіюють лише розміри, зокрема в тому значенні, що споруда може мати й декілька поверхів.

Гобелен – килим, зшитий з витканих уручну окремих частин, що разом становлять закінчений візерунок. Використовується для оздоблення стін.

Готика – стиль, що зародився на півночі Франції у другій половині XIII ст.; в Італії знайшов вираз у культурі міст-комун, у Франції – в художньому стилі королівських дворів і архітектурі

соборів. Для готики (назва виникла в роки Відродження: так іменували стиль, який принесли до Італії народи з того боку Альп) характерні ефекти, створювані «лінією», додають їй напруженості і спрямованості вгору, а іноді й хвилястості, щоб підкреслити тендітність загальної структури. Але найістотніші особливості цього стилю – стрілчаста арка і прогресуюче полегшення простору, розташованого між двома пілястрами.

Графіка – вид образотворчого мистецтва, заснований на малюнку.

Грунт (стінний) – шар розчину, нанесений на поверхню і вирівняний; підготовчий для стінних розписів.

Двір (монастирський) – двір при монастирях, а іноді й при соборах, оточений однією або кількома галереями, часто з колодязем у центрі.

Деамбулаторій – у романських і готичних церквах так називався коридор, що огинає хори; у нього часто виходять так звані «променеві» капели, розташовані зовні радіально.

Декоративне оздоблення – єдність живописних, пластичних і архітектурних елементів, що прикрашають будівлю.

Дзвіниця – споруда для підвішування дзвонів.

Ескіз – малюнок або живописний начерк, зроблений нашвидкуруч, тільки щоб «схопити» в основних рисах образотворчу ідею або початкову думку: який передує остаточному варіанту.

Ехін – архітектурний елемент у формі кільця, ніби сплющеного між колоною та абакою в доричній та іонічній капітелях.

Жанровий живопис – живописні твори, на яких відтворюються сцени повсякденного життя чи епізоди анекдотичного змісту, відзначені жвавістю і великою кількістю подробиць.

Зіккурат – ступінчаста башта з ярусами, що зменшуються, характерна для культової архітектури Месопотамії. Ці велетенські ступінчасті споруди, складені з необробленої глиняної цегли, увінчуються невеликим храмом, де жерці зберігали підношення і дари богу.

Ідеографічне письмо – йдеться про тип письма за допомогою графічних символів, коли використовуються не фонетичні знаки, а образи і поняття.

Ієрогліфи – система ідеографічного письма стародавніх єгиптян та інших східних народів.

Імпресіонізм – течія в живописі, що розгорнулася у Франції з 1867 до 1880 рр. Група художників, що спочатку складалася з Моне, Піссарро, Гійомена і Сезанна, зустрічалися в Академії в Сюїса в Парижі, їх об'єднував інтерес до неакадемічного живопису, орієнтованого на зображення природи і заснованого на суб'єктивному враженні від предмета зображення, хоч би яким він був. Перші справжні результати їхніх зустрічей з'явилися в 1867-1869 рр., коли Моне вирушив на етюди на пляжі Нормандії, а відтак разом із Ренуаром і Піссарро спробував відтворити на полотні відображення світла у воді. Війна 1870 р. розсіяла групу: художники пішли різними шляхами, і кожен виробив напрочуд індивідуальний стиль. Найвизначніші особливості імпресіоністського живопису: прагнення писати з природи, застосування додаткових кольорів, відмова від к'яроскуро, «знецінення» сюжету.

Інкрустація – столярний декор, що включає малюнки або зображення з дерева різного кольору і породи, металу, перламутру або слонової кістки, врізаний у поверхню виробу. Починаючи з Середніх віків цей термін замінювали синонімом «інтарсія».

Інтарсія – різновид інкрустації. Дерево або мрамур нарізають шматочками, які потім вибудовують за заздалегідь наміченим малюнком (*див.* Інкрустація).

Інтер'єр – оформлення внутрішнього простору будинку або окремих приміщень.

Капела – невелика релігійна споруда; присвячена комусь зі святих, іноді зведена для поховання; будувалася; або сама по собі, або як частина складнішого архітектурного комплексу (палацу, замку, кладовища, церкви). У готичних церквах численні капели виходили в деамбулаторій і називалися «променевими» капелами.

Капітель – завершальна верхня частина колони. Класична капітель сформувалася згідно з архітектурними ордерами: доричним, утворені трьома армілами (круглими оперізувальними валами), ехіном і абаком; іонічним, що складається з астрагала (декоративний елемент), ехіна, декорованого овулями (орнаментальні мотиви у формі яйця), волюти у вигляді спіралі й абака; корінфським, утвореним шийкою колони; калато (елемент у формі кошика), декорованим

стилізованим листям, і абаком. Капітелі стародавніх цивілізацій Сходу, візантійських, римських, готичних споруд часто є спрощеними варіантами класичної топології (наприклад римська капітель з основою), що залежали від розвитку декоративних і сюжетних образотворчих мотивів, іноді з елементами стилізованої рослинності.

Каріатида – скульптурні зображення жіночих фігур, що виступають опорами для консолей, архітравів тощо.

Карниз – в архітектурі завершення даху або облямівка будь-якого архітектурного елементу (двері, вікна тощо), виконана безпосередньо на стіні у вигляді різьблення. У класичному мистецтві складає верхню частину антаблемента. У живописному або скульптурному творі карниз перетворюється на раму, мальовану або виготовлену, що містить у собі зображення.

Картон – підготовчий малюнок, виконаний на щільному папері, який і слугує живописцю основою для перенесення на стіну, на дошку, на скло. У нього ті самі розміри, що й у закінченій картині, і щоб полегшити перенесення, картон розлінують на клітинки. Картон почали називати порошковим, коли в проколоті по контурах малюнка отвори насипали вугільний пил, який на поверхні основи для майбутньої картини, що була під картоном, залишав сліди.

Кафедра (амвон) – трибуна на окремому підвищенні, з якої в християнській церкві перед віруючими проголошують проповіді.

Квадратура – декоративне тло у розписах XVII і XVIII ст. на склепіннях і куполах, стінах і стелях, що створювало ефект справжньої архітектурної перспективи. Живописці, що спеціалізувалися на цих особливих декоративних фресках, називалися «квадратуристами».

Кераміка – термін, що походить від грецького *keramos* (глина); позначає будь-який виріб із глини, змішаної з різними добавками, модельованої вручну або механічно, випаленої при високих температурах і зазвичай прикрашеної чи покритої емаллю або лаком.

Кесони – система декоративних заглиблень у стелі, утворених перетином балок. У класичну епоху, особливо в римський період, кесони виконували в камені і називали «лакуна рисами»; їх знову почали застосовувати в період Відродження.

Кібла – стіна в мечеті, перпендикулярно орієнтована в напрямку на Мекку.

Класицизм (лат. першокласний) – напрям в літературі і мистецтві в Західній Європі в XVII-XVIII ст., що виник на основі придворної аристократичної культури, яка вважала зразковим класичне мистецтво (стародавньої Греції і Риму). А також архітектурний стиль в Західній Європі XVII-XVIII ст. що розвивав традиції ордерної архітектури античності та епохи Відродження. В літературі властивий раціоналізм, відрив від життя, умовність і схематизм у створенні абстрактних характеристик героїв і оточуючих їх обставин.

Колона (лат.) опора кулястого перерізу, що підтримує балку, антаблемент або п'яти арки і складається з основи (бази), стовпи (фуста) та капітелі.

Колонада – ряд однакових за розмірами та формою колон, об'єднаних загальним перекриттям або покриттям балочного типу.

Консоль (фр.) архіт. елемент, що підтримує виступаючі частини будинку (карниз, балкон); має назву також кронштейн.

Контрфорс – архітектурний елемент у вигляді кам'яної кладки, необхідний для зміцнення будівлі, для зовнішньої протидії розпору арки.

Крапля (підвісок) – декоративний мотив доричного антаблемента, розташований під тригліфом: маленький усічений конус, що розширюється донизу.

Крипта – спочатку у греків, а потім у римлян так називався підземний простір, переважно священного або похоронного призначення. У християнській базиліці термін означає напівпідвальне склепінчасте приміщення, де зберігалися останки мучеників, яким і була присвячена та церква. Колони крипти підпирали підлогу пресвітерію (тобто простору церкви, де розміщувався клір, що вів службу) і таким чином підвищували його щодо центрального нефа.

Кубізм – течія в живописі, що виникла в Парижі приблизно в 1907 р. у творах Жоржа Брака і Пабло Пікассо. Обидва вони, на думку критиків, прагнули «все звести до кубів». Серед adeptів кубізму – Метцінгер, Гріз, Леже, Делоне, Дюшан і Пікабіа, а зі скульпторів – Архипенко і

Бранкузі. Його визначальна властивість – максимально можливе руйнування законів перспективи, почате ще імпресіоністами; предмет тут визначається не за його розташуванням у просторі, а за тим, якою мірою його можна уявити з різних точок зору в «симультанному зображенні».

Купол – опукле перекриття будівлі, встановлене на круглій або багатокутній основі, що має центральну вісь. Може мати еліпсоїдну і видовжену форму.

Курос – хлопець (грец.). Мовою археології це архаїчна статуя голого випростаного хлопця; чоловіча репліка кори.

Лезена (параста). – Різновид пілястра, що лише злегка виступає зі стіни; застосовувався, щоб порушити монотонність фасаду. Єдина функція – декоративна, неструктурна – зрівнює лезену з колоною і звичним пілястром.

Літографія – друкарський процес, винайдений у кінці XVIII ст. Застосовувався лише в дорогих виданнях. Полягає у тому, що на поверхню спеціального каменя жирним олівцем наносять малюнок; камінь протравлюють кислотою, і туш, що закріплює малюнок, до непротравлених ділянок каменя не пристане. Під друкарським пресом туш з малюнка переноситься на зволожений папір.

Мавзолей – термін сягає корінням багатой усипальниці карійського царя Мавсола (350 р. до н.е.) з Галікарнаса, одного з чудес античності; ним позначається особливо величний і пишній похоронний монумент, що зводиться на згадку про видатного діяча.

Майоліка – керамічні вироби з пористої глиняної пасти, покритої склоподібною емаллю. Термін походить від назви іспанського міста Майорка – центру, де виробляли значну частину таких виробів.

Мальта – назва будівельного розчину, суміші вапна, цементу, гіпсу з водою; з додаванням піску або без нього суміш застосовується під час мурування стін.

Манера – слово, яке широко застосовувалося в літературі з мистецтва чинквеченто зі значенням «стиль» у будь-якому контексті – і позитивному, і негативному.

Маньєризм – крім власне течії в живописі, цим терміном позначають принципові особливості художньої культури XVI ст.; і – ширше – стиль, заснований на відтворенні вже не творинь природи, а творів Леонардо, Рафаеля й Мікеланджело.

Мартиріон – церква або капела з центричним планом і куполом, зведена над останками мученика. Типова споруда візантійського мистецтва.

Метоп – архітектурний елемент у формі квадратної плити, майже завжди декорованої, яка, чергуючись із тригліфами, утворює доричний фриз.

Мечеть – мусульманська культова споруда, призначена для молитов і релігійного навчання; у давнину виконувала і цивільні функції – була місцем політичних суперечок, здійснення правосуддя, зібрань, укладання угод і притулком.

Мінарет – ярусна башта поряд із мечеттю; з її висоти служитель (муедзин) закликає віруючих на молитву.

Мініатюра – живописна техніка східного походження; виконувалася на пергаменті, папері та слонової кістці. Термін уживається з X ст. і походить від *minimum* – червоно-оранжевого пігменту, за допомогою якого писці вимальовували *rubriche* – заголовні букви манускриптів; термін означає також будь-яку окрему ілюстрацію кодексу.

Модерн – одна з умовних назв стилю світового мистецтва й архітектури кінця XIX поч. XX ст.

Мозаїка – образотворча техніка, що полягає в підборі й припасуванні один до одного шматочків каменя, мармуру або смальти (так званих тесерів, або клинів), які закріплюють у шарі ґрунту, «ложі».

Некрополь – «місто мертвих» (грец.). Це колективна усипальниця, кладовище особливої значущості. Термін свідчить про походження з передмістя єгипетської Александрії, спеціально створеного з похоронною метою.

Нервюра (фр. прожилки) арка з тесаного клинчастого каменю, що утворює каркас для перекриття склепіння.

Неф – подовжній простір церкви, розділений рядами колон і пілястрів, єдиний або з бічними аналогами. Середній неф – основний, решта – бічні.

Облицювання – обробка рівної по верхні матеріалами різного кольору і походження.

Образ (вівтарний, коли він називається іконою, то вставлений в архітектурну раму) – прямокутна дошка, іноді загострена, розміщена, як правило, над вівтарним престолом. Вівтарний образ на релігійний сюжет зазвичай виконаний фарбами, але може бути створений також в інших матеріалах, наприклад у металі (чеканка чи облицювання смальтою), або частіше в різьбленому дереві, або в мармурі з барельєфом.

Опора – елемент споруди, який сприймає власну вагу, а також діючі на неї постійні і тимчасові навантаження і передає їх на основу.

Ордер (архітектурний) – архітектурна система, заснована на суворому дотриманні правил поєднання форми і пропорцій колони в грецькому і римському мистецтві. У рамках того чи іншого ордеру художник іноді міг діяти з абсолютною творчою свободою. Основні категорії, за якими визначався ордер, обраний для будівлі, це – колона (особливо її капітель) і антаблемент. Грецькі ордери поділяють на доричний, іонічний, коринфський, до яких додають два римських – тосканський (спочатку – етрусський) і композитний. У період Відродження та в епоху бароко автори трактатів виділяли також ордери – гігантський (або колосальний, який охоплював весь фасад будівлі), рустичний і фігурний.

Орнамент (лат. прикраса) живописна, графічна або скульптурна прикраса, що художньо оформлює річ. Сполучення геометричних або в різній мірі стилізованих образотворчих елементів.

Офорт – техніка гравірування на металі, коли на мідну або цинкову пластинку наносять жирний кислототривкий лак; малюнок продряпують у цьому лаковому покритті металевим штифтом.

Палітра – основний інструмент будь-якого живописця, на якому він розкладає і змішує фарби й олію, темперу й акварель. Це або проста дерев'яна дощечка, або пластина з глазурованого металу, або фарфорова дощечка з отвором для великого пальця; під час роботи її тримають на передпліччі. У широкому значенні – колірна гама, характерна для конкретного живописця.

Панно – плоска частина архітектурної поверхні, зазвичай поміщена в обрамлення, що виконує або конструктивну, або, що частіше, декоративну функцію – в цьому випадку її заповнюють живописним або скульптурним зображенням. Терміном цим позначається також кожна зі ступок поліптиха.

Парус – архітектурний елемент у формі сферичного трикутника, який слугує для кутового переходу з квадратного (чи багатокутного) у плані простору будівлі у сферичний півкупольний простір. Термін може також означати поверхню стіни між двома сусідніми арками.

Пілястр – несучий архітектурний елемент, зазвичай, чотирикутний в перетині, але зустрічається і з багатокутною та змішаною основою; виконує ті самі функції, що й колона, може бути і гладеньким, і декорованим, мати основу і капітель і не мати їх, може стояти окремо, утворювати кут і вписуватися в стіну. Особливий тип готичного пілястра – полістиль, який складається з колон і лезен, що гранично зближені, перемішані і злиті в одне ціле. Втім, зустрічається і відособлений пілястр, установлений по центру вхідних дверей у готичний собор.

Пінакль (фр. *pinacle*, от лат. *Pinnaculum* – загострений верх даху в романській і готичній архітектурі – гострокінечна декоративна башта, увінчана контрфорс. Іноді пінаклі ставили на стовпах перил і на гребені даху.

Пластика – художнє вираження об'ємності у творі образотворчого мистецтва.

Поліхромність – багатоколірність; як декоративний ефект часто милує око.

Полотно – цупке лляне чи бавовняне полотно, розтягнуте або закріплене на підрамнику, заздалегідь оброблене клейовим ґрунтом і призначене для нанесення на нього фарб.

Портал – монументальний вхід у цивільній будівлі або в соборі, прикрашений рельєфами і виконаний як справжня архітектурна композиція у вигляді обрамлення вхідних дверей.

Портик (лат.) виступаюча перед фасадом будинку відкрита галерея, утворена з колон або стовпів, що підтримують перекриття.

Ра́ка (лат. *Arca* – ящик, ковчег, домовина) – ковчег с мощами святих, виготовлений зазвичай у формі домовини.

Ракурс – прийом, що полягає в перспективному спотворенні або скороченні предмета або тіла, розташованого під кутом до площини зображення, щоб домогтися тривимірності.

Розтруб – овальний отвір у товщі стіни, що розширюється, виконаний навколо порталу або вікна, щоб регулювати освітленість. Типовий для романського і готичного стилів, розтруб міг розширяться і ззовні всередину і зсередини назовні (в такому випадку він називався «склепінчастим вікном») і часто був декорований.

Ребро – вигнутий виступ, що підтримує склепіння або впоперек нього, або в середохресті двох склепінь; у другому випадку ребра розділяють склепіння, що одержало назву хрестового, на частки, які іменуються парусами. У готичній архітектурі ребра використовувалися передусім з декоративною метою.

Різьблення – в архітектурі та прикладному мистецтві будь-який фігурний елемент, хоч би яким довгим, вузьким або стрічкоподібним він був, хоч би як виступав він над загальною поверхнею, якою б ця поверхня була плоскою чи кривою. Будучи за своєю суттю декоративним, різьблення застосовується в роботі з найрізноманітнішими матеріалами, та й створене воно з тим, аби надати своєрідності будь-якому архітектурному елементу.

Рельєф – скульптурна техніка різьблення на площині в посиленій (горельєф) і в ослабленій (барельєф) манері обробки поверхні. Плоский рельєф означає ледве помітну дію на поверхню, що надає їй видимість просторової глибини, що відповідає майстерно відтвореній перспективі. Цей тип рельєфу застосовувався головним чином в епоху Відродження. Рельєф плоский – цим терміном художники Відродження позначали певний різновид рельєфу, який ледве виступає над поверхнею, справляючи, проте, враження вражаючої глибини; цей ефект поступового вирівнювання поверхні досягається майстерно вибудованою перспективою.

Розон (роза) – кругле широке вікно розтрубом з переплетенням у вигляді променів, що розходяться. Прорубувалося (переважно з декоративною метою) над порталом церковного фасаду, а іноді по краях трансепта. Типове для романських і готичних соборів. Якщо в оформленні розона використано маленькі колонки, розташовані радіально, то розон називається кругом.

Романський стиль – художній стиль, поширений у Європі з XI ст. і названий так (за аналогією з романськими мовами, що одночасно розвиваються) з наївного бажання зв'язати всіх одною-єдиною формою – римською культурою і мистецтвом.

Ротонда – круглий у плані будинок або приміщення, увінчані банею або шатром.

Саркофаг – стародавня гробниця, кам'яна або мармурова, але завжди особливої значущості. Термін походить від грецького *sarkophagos*, буквально – пожирач м'яса: так називався східний різновид вапняку, який нібито швидко поглинав трупи.

Сувій – так називали старовинні манускрипти, що являли собою смужку папірусу, яка намотувалася на дерев'яний або кістяний циліндр. Цим же терміном позначають середньовічні документальні свідчення, написані на аналогічно намотаному папері: наприклад «літургійні сувої» із середньовічної Італії X-XIV ст. із текстами молитов та з мініатюрами.

Склепіння – криволінійне перекриття будівлі, утворене кам'яними арками, які спираються на імпост і взаємно підтримуються по периметру. Залежно від характеристик склепіння мають і різні назви: напівкругле склепіння – утворене напівкруглими арками, розташованими по півколу; бондарне склепіння – у розрізі є півциліндром; хрестове склепіння – утворюється з двох барочних, що перетинаються під прямим кутом; готичне хрестове склепіння – складається з двох несучих арок, або ребер, які всю масу склепіння розподіляють по чотирьох пілястрах (стовпах) на кутах простору.

Скарифікація – орнаментальне татування за допомогою надрізів, поширене в деяких народностей Африки й Океанії. Шкіру глибоко надрізають, і рани наповнюють речовиною, що уповільнює загоєння і збільшує густину застигаючої крові.

Скрипторій – у Середні віки так називалося приміщення або ціла монастиря, що було призначене для переписування старовинних текстів і знаходилося у віданні абатства. Втім, скрипторії існували і при деяких капітулах, соборах і єпископських школах.

Смальта – кольорове непрозоре скло у вигляді кубиків або пластинок, використовуване для виготовлення мозаїк.

Собор – церква, службу в якій проводить єпископ. Собор походить від кафедри (*cathedra*), пишно прикрашеного дерев'яного, мармурового або зі слонової кістки крісла, призначеного для єпископа, який веде літургію і зазвичай розміщується на хорах.

Стулка – одна з двох бічних дощок (які називаються ще дверцятами), що ними закривається і оберігається вітарна картина.

Стела – пам'ятна плита або напівколона з каменю з висіченими фігурами і написами, зведена в священному або примітному місці, найчастіше поставлена на гробницю. Була поширена ще в Стародавній Греції, зустрічалась у етрусків та в Римі, а потім досягла нового апогею в неокласичну епоху.

Стінний розпис – живопис, виконаний на поверхні стін будівлі.

Сюрреалізм (фр. надреалізм) одна з течій в сучасному модернізмі в Західній Європі і Америці, основною естетичною ознакою якої є відтворення світу людських мрій і фантазій, культ абсурду.

Тесери – маленькі камінчики чи шматочки каменю або склоподібної маси, з яких складається мозаїка. Синонім – таселе, клин.

Тимпан – архітектурне поле трикутної форми, гладке або заповнене скульптурою; розташоване між антаблементом і скатними лініями фронтона.

Трансепт – поперечний неф у будівлях церков, які в плані являють собою латинський хрест.

Тондо – живописна картина чи барельєфне зображення круглої форми, улюблена форма художників Відродження.

Тригліф – плита з трьома вертикальними борозенками, розташована між двома метопами на фризах доричних храмів.

Фасад – зовнішня, зазвичай передня, сторона будівлі. Для церков типові фасади двохскілі і спрямовані вгору.

Фреска – техніка стінних розписів. Полягає в швидкій роботі пензлем по сирому тиньковому ґрунту; при цьому використовують пігменти, розчинні у воді; просочуючись крізь тиньк, фарби проникають у стіну, і виправлення можливі тільки темперою.

Фриз – живописна або скульптурна смуга декоративного призначення. У класичній споруді – частина антаблемента між архітравом і карнизом. Фриз доричного ордера утворений почерговими тригліфами і метопами, тоді як фриз іонічний зазвичай декорований суцільним скульптурним рельєфом.

Фронтон – трикутне завершення грецького храму з коротких сторін, згодом (у найрізноманітніших формах) – палацових фасадів, а також дверей і вікон.

Химера – 1) в грецькій міфології чудовисько з головою та шиєю лева, тулубом кози та хвостом дракона; 2) скульптурне зображення фантастичної істоти.

Хор – частина абсиди за вітарем з місцями для хору півчих. У ширшому значенні – власне абсида.

Храм – культова релігійна споруда, яку часто трактували як житло бога, де зберігається його зображення. Термін (він походить від латин. *templum* – святилище, храм, що в свою чергу сягає корінням до грецького *témenos* – священна огорожа) позначає небесний простір, який у стародавніх римлян авгури (провісники) використовували для своїх пророцтв.

Навчальне видання

**Т.З.МАЛАНЮК
В.В. ШИКЕРИНЕЦЬ
О.В. КАЧМАР
О.І. ДУТЧАК
В.В. ФЕДОРАК
І.І. БАЗІНЯК**

**МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ
Навчально–методичний посібник**

В авторській редакції
Гарнітура Times New Roman
Наклад 300 прим.